

Иако тачних података нема, процене Међународне комисије за нестале особе (ИЦМП) говоре да је у БиХ до сада идентификовано око 20.000 од укупно око 30.000 људи који су се водили као нестали у последњем рату. На основу тих процена изводи се и процена да је за идентификацију преостало не више од 10.000 несталих особа, мада у ИЦМП-у остављају могућност да тај број може бити мањи и за две хиљаде. Процес ексхумације и идентификације оптерећен је и низом оптужби, како од стране породица несталих особа према институцијама за тражење несталих особа, тако и унутар тих институција.

Оптужбе за опструкцију

Председник Организације породица заробљених и погинулих бораца и несталих лица РС Недељко Митровић каже да је до сада решена судбина 60 одсто несталих Срба чије породице живе у РС. “Ми, нажалост, имамо и сада случајева пријављивања несталих. Недавно смо имали случај да се једна породица пријавила зато што није знала коме се може јавити. Од садашњих 1.774 Срба за којима се трага, око 60 одсто је несталих цивила, док је 40 одсто несталих бораца Војске РС. Највећи број несталих је на Западно-крајишком подручју после дешавања 1995. године. Несталих Срба има и на подручју Озренског и Сарајевског платоа, те на подрињском платоу. Проблем је, рецимо, што одређени људи који располажу с информацијама, избегавају да отворе своје ‘бункере’ с информацијама, који би убрзали процес решавања проблема несталих. Постоје и неки проблеми на пољу сарадње с тужилаштвом као основним носиоцем процеса ексхумације и идентификације”, тврди Митровић.

У овој организацији посебно су незадовољни темпом идентификација, јер, како каже, у овој години није идентификовано ни двадесет особа које потражују породице које су чланови организације коју води Митровић. “Такође, од скоро 2.000 ексхумираних у овој и прошлој години, само је 18 особа са списка несталих из РС. То нас је натерало да почнемо да припремамо тужбу против ФБиХ, како би тамошње власти присилили да одговоре где су посмртни остаци бораца и цивила из РС”, наводи Митровић.

У организацији коју води Митровић до сада су више пута оптуживали бошњачког члана Колегијума директора Института за нестале особе у БиХ Амора Машовића за опструкцију у проналажењу несталих Срба на подручју Федерације БиХ. Но, Машовић је

све те оптужбе одбацивао, баш као и оптужбе да је свој рад концентрисао искључиво на трагање за гробницама несталих Бошњака. “Он нам је отприлике рекао овако: Како ми, као федерална страна, будемо решавали Сребреницу, тако ћете и ви решавати Озрен. То значи да ће се решавати процентуално. Та метода је напуштена јер смо нашли велики број измештених гробница на Озрену. Неко је та тела склонио, а зашто, ја не знам. Имамо 137 тела на 11 локација и не знамо где су. Са друге стране, Сребреница је углавном решена. И то је добро. Али бих исто тако хтео да се и нама дају локације да решимо нестале Србе”, каже Горан Крчмар, руководилац Оперативног тима РС за тражење несталих особа.

Овај тим основан је пре око годину и по дана, управо на тражење једног дела породица несталих Срба, који су били незадовољни радом Института за нестале особе у БиХ. “Ми не смемо и нећемо да правимо од овога пијацу. Све што имамо уступамо Институту и Тужилаштву БиХ. Али, заиста су поражавајући резултати рада Института у протеклих годину и по дана. Прошле године је ексхумирано 18 српских тела, а ове године само 10, док је идентификовано 41 тело Срба, а преко 1.800 тела Бошњака. Ми нудимо помоћ свим органима истраге, посебно зато што у нашем тиму раде људи који имају иза себе више од 3.000 решених случајева и који знају радити тај посао”, тврди Крчмар.

С друге стране, српски члан Колегијума директора Института за нестале особе у БиХ Милан Богданић оповргава наводе о недовољној сарадњи Института са Оперативним тимом РС. “Све информације које добијамо од Оперативног тима ми прослеђујемо Тужилаштву БиХ ради даљег процесуирања и у складу с добијеном наредбом Тужилаштва, а заједно с представницима тима излазимо на те ексхумације. До сада смо изашли на 17 локација према информацијама Оперативног тима, где је према њиховим проценама требало да буде укупно 43 тела, а ексхумирано је 14 комплетних тела и делова тела”, одговара Богданић.

Изгледа да већи проблем Институту представља сарадња са Тужилаштвом БиХ и кантоналним, односно окружним тужилаштвима у РС и ФБиХ. Због тога се, рецимо, већ дуже времена чека са ексхумацијама на више од 40 локација. “Због недовољних људских капацитета Тужилаштво добијене наредбе од судије за претходни поступак Суда БиХ доставља у виду замолница окружним и кантоналним тужилаштвима на даље поступање. Проблем настаје због тога што одређена тужилаштва прихватају да поступају по старој пракси у складу с ‘Бањалучким споразумом’, док се поједина тужилаштва позивају на законитост у поступању. Последица таквог односа је неажурност по питању обдукција и идентификација раније ексхумираних тела”, одговара Богданић.

Случај “Витковићи”

Како поменуто тужилачко “двовлашће” – уз “двовлашће” на Институту - може да делује на породице несталих, недавно се могао уверити Мићо Костић из Фоче, трагајући за посмртним остацима својих рођака, једанаест чланова породице Делић из села Црквине код Горажда. Након приватне истраге, Костић се пре месец дана обрео испред Центра за обдукције и идентификације у кругу бивше Хемијске индустрије „Азот” у Витковићима код Горажда, покушавајући да провери да ли се ту налазе посмртни остаци његових несталих рођака. Костић је, наиме, добио информацију да су једанаесторо Делића, након што су убијени, најпре тајно сахрањени, да би касније њихови посмртни остаци били ексхумирани и пребачени у тај Центар, а да до данас нису идентификовани.

“Након што смо добили одобрење Кантоналног тужилаштва Горажде да можемо приступити у Витковиће, стигло нам је и решење Института, које је потписао Милан Богданић. Чак су нам доделили и два своја радника с којима смо требали ући и уверити се да ли су баш ту тајно сахрањени и моји Делићи из Црквина и још десетак Срба из Витковића. Прво разочарење је стигло након што су нас ови радници обавестили да им је наређено да не долазе. Уместо њих је у Витковиће, с једним инспектором, стигао кантонални тужилац Мирсад Билајац. Без икаквог повода и разлога осуо је дрвље и камење на нас, питајући нас ко смо и шта ћемо ми ту, на шта смо му показали његово, а потом и решење Богданића. На то је он само узвикнуо: ‘Какав Милан Богданић, ја признајем само решења Амора Машовића’! Остали смо без речи”, испричао је Костић.

Покушавајући да разјасни ову ситуацију, Богданић је рекао да је примио захтев од Општинске организације породица заробљених и погинулих бораца и несталих цивила РС из Фоче да посете Центар у Витковићима, али да их је потом упутио на Кантонално тужилаштво у Горажду. “ У Горажду је дан уочи посете боравио службеник Института како би припремио прихват делегације из Фоче. Међутим, због захтева делегације Удружења да оствари непосредни увид у стање ексхумираних тела у свакој врећи, дошло је до неспоразума око надлежности, односно око тога ко има овлашћење непосредног контакта са скелетним остацима укључујући и друге материјалне доказе у вези са судбином несталих”, рекао је Богданић. С друге стране, чланови породица несталих горажданских Срба оптужили су Богданића за опструкцију и, чак, најавили подношење кривичне пријаве против њега за ометање истраге.

ИЦМП- критике, оптужбе, одговори

Колико ће Костић и не само рођаци несталих горажданских Срба, него и сви остали, морати још да се начекају како би добили потврду идентитета за ексхумиране посмртне остатке својих најмилијих – посебно је питање. Милан Богданић тврди да око 2.500 ексхумираних а још неидентификованих тела, од чега 600 у РС – представљају “проблем наслеђен још из времена ратних размена и рада ентитетских комисија”. А да ли ће тај “проблем” бити решен, изгледа да ни у Институту не могу да гарантују. При томе, одговорност пребацују делимично и на породице несталих. “Конкретно, 432 случаја су с наше листе тражења непокренута, што значи да нико од ближих сродника није дао крв. За 299 тражених лица нема довољно дате крви од стране ближих сродника, а у 38 случајева породице нису желеле да дају крв за ДНК анализу”, наводи Богданић.

Када је реч о близу 1.800 несталих Срба за којима се трага, Горан Крчмар тврди да су њихове породице “дале 1.301 крвни узорак који је успео”. “Из ДНК лабораторије ИЦМП-а нам је саопштено да РС не треба да очекује идентификације, јер се, према њиховим речима, ниједан узорак не подудара. То је чудно, у најмању руку”, тврди Крчмар.

С друге стране, директорица ИЦМП-а Кетрин Бомбергер на овакве и сличне оптужбе не одговара, јер их не сматра озбиљним. Она тврди да су резултати ИЦМП-а у БиХ веома добри, поредећи их са резултатима ИЦМП-а у Колумбији и Ираку, мада то нема превише смисла. То, уосталом, и сама примећује. “Када представници из ових земаља дођу у БиХ код нас, они сматрају да је оно што смо урадили на пољу идентификације несталих особа право чудо, јер у њиховим земљама нестали обично не буду пронађени”, каже Бомбергер. На оптужбе породица несталих особа, директорица ИЦМП-а признаје да је дужна да одговори. “Оптужбе које нам упућују породице несталих су оно на шта морамо одговорити, јер боли ако они не верују или оптужују. На пример, постоје оптужбе, које долазе од мањег броја људи из РС, да ИЦМП неће да идентификује нестале Србе. Покушали смо да разговарамо са њима, да им објаснимо да то није тако и шта се стварно догађа, али они кажу да ће веровати у оно у шта желе да верују. Нама је битан наш кредибилитет у целом овом процесу. Овакве оптужбе боље, али највише боље чланове породица несталих, они су збуњени, не знају коме да верују”, одговара Бомбергер.

Ипак, на рачун ИЦМП-а нису упућене само оптужбе “мањег броја људи из РС”, већ и од стране појединих Бошњака који су се у протеклом периоду истакли по резултатима у процесу тражења својих несталих сународника. Боље речено, оптужбе које је у више наврата према ИЦМП-у и Институту упутио Јасмин Одобашић до сада нису уверљиво оповргнуте. А реч је о особи који важи за “човека број 2” – одмах из Амора Машовића – у процесу тражења несталих Бошњака. Одобашић је данас запослен у Институту, али је, практично, искључен из процеса тражења.

“Направио сам ‘велику грешку’: мој тим је, почев од 1994. године, ексхумирао нестале особе у 20 крајишких градова у проценту од 72 до 92 одсто. Ниједан тим није урадио ни приближно толико и били смо веома близу да завршимо са тражењем несталих особа у Крајини. Наравно, то је неким засметало јер је моја жеља била да се нестали пронађу јуче, а њихова жеља је да се пронађу за 10, 15 или за 20 година”, тврди Одобашић. Он не жели да именује особе које “ометају” идентификацију несталих особа, наводећи низ примера из којих, како каже, то може бити свима јасно.” Имамо тела из 1996. године са којих још нису узели узорке, имамо тела која се једноставно изгубе. У Приједору три ДНК анализе су урађене 2002. године, а до данас нема тела са којих су узете. На стотине реексхумација је извршено због њихових грешака, а никада нико за то није одговарао. Тако је било и са случајем Авде Палића. Заиста не могу да схватим како то да сам ја 3. новембра 2001. године ексхумирао тело, а да осам година нисам знао да сам га ексхумирао”, чуди се Одобашић, који је у целом процесу заступао Палићеву супругу.

Ретко ко се не сећа да је случај Авде Палића од 2005. године служио готово свима у Сарајеву – почев од Педија Ешдауна, а укључујући готово све виђеније бошњачке политичаре – за претње властима РС да ће бити оштро санкционисане ако посмртни остаци ратног команданта Армије РБиХ у Жепи не буду пронађени. С обзиром да је Палић са неколико својих сабораца нестао након што је Војска РС ушла у Жепу, зарад проналажења Палићевих посмртних остатака Влада РС је била принуђена да формира посебну комисију. Комисији су чак достављана и таква “сазнања” да су Палићеви посмртни остаци тајно сахрањени у Србији, годинама су саслушавани бројни сведоци, да би се пре четири месеца “испоставило” да су ти скелетни остаци, заправо, још крајем 2001. године ексхумирани и пренесени у Центар за обдукцију и идентификацију у Високом у ФБиХ!?

“Главни кривац је ИЦМП која за осам година није урадила ДНК анализу тела Авде Палића, а суодговоран је Институт за нестале особе БиХ. Из гробнице Враголови код Рогатице 3. новембра 2001. године ексхумирано је девет посмртних остатака. Двоје је идентификовано 2003. године, а 2005. још троје. Због чега су чекали још четири године са идентификацијом а да су знали да су идентификовани Мехмед Хајрић и Амир Имамовић, који су отети са Палићем ?! Велика је лаж да је заказала техника приликом идентификације. Случај Авде Палића је врх леденог брега који је указао на оно што говорим већ пет-шест година. Стичем утисак да се намерно развлачи процес идентификација несталих због новца који је у оптицају”, наводи Одобашић.

ИЦМП се, иначе, финансира од страних донација, а Одобашић тврди да се кроз процес ДНК анализе “опере изузетно велика количина новца сваке године”. “Стране донације завршавају у џеповима запослених у ИЦМП. Они, једноставно, немају интереса да предају лабораторије за ДНК домаћим стручњацима. Њима је јако лепо у земљи у којој

од Дејтона до данас није убијен нити један странац и у којој зарађују колико хоће. Нека се прошећају мало до Чеченије, Авганистана, Ирака и нека тамо успоставе лабораторије, а нека нашим људима препусте посао са нашим жртвама. Наш човек може погрешити само једном, јер он остаје овде, а странци дођу, направе грешке, дебело наплате те грешке, а онда оду кући јер немају никакву одговорност, а неки имају чак и дипломатски имунитет”, уверава Одобашић.

У својим оптужбама Одобашић иде и даље. ИЦМП назива “полуприватном организацијом”, која доводи кадрове “сумњивог стручног и моралног квалитета”, али пристаје да наведе само једно име. “На челу свих лабораторија ДНК стоји извесни Аднан Ризвић који је просипао свакојаке приче о наводно новим методама. Тај господин је по струци рудар и, нажалост, уместо да се бави копањем ђумура, он се бави ДНК структуром. Слично је и са докторима које је доводио ИЦМП и који су правили катастрофалне грешке у основним стварима: нису знали да одреде пол жртве, погрешно су утврђивали старост жртве, чак су склапали нека тела тако да један човек ‘добие’ три руке”, тврди Одобашић.

На Одобашићеве оптужбе на рачун транспарентности и стручности у ИЦМП-у, директорица Кетрин Бомбергер није желела да одговара, наводећи да би то било “потпуно испод части”. “Земљама које донирају средства морамо оправдати све што потрошимо, а да би добили новац, морамо показати и колико је процес тражења несталих важан”, рекла је Бомбергер. Ипак, најавила је да ће, управо због разних оптужби, “бити позвано спољно тело за евалуацију како би било сигурно да је све што се дешава у ИЦМП транспарентно”.

За сада остаје неизвесно и питање даљег финасирања ИЦМП-а у БиХ, с обзиром да је све мање страних донатора који би финансирали рад те институције. Али, чак и ако не би било више страних донација за рад лабораторија ИЦМП-а, извесно је да би домаће институције морале да их финансирају. Уосталом, њихова морална обавеза и јесте да одговоре на оно питање свих питања: колико још година потомци несталих особа морају да чекају да би достојно сахранили посмртне остатке својих најмилијих ?

(Краћа верзија овог текста објављена је у бањалучком “Новом репортеру” 2.12.2009. године)